

PAMUKDA MÜNAVEBE VE ALTARNATİF ÜRÜN RAPORU

Hazırlayan
BİTKİSEL ÜRETİM PAYDAŞ DANIŞMA GRUBU

2019

İÇİNDEKİLER

1.GİRİŞ	2
2.TÜRKİYEDE VE İLİMİZDE MEVCUT DURUM.....	5
2.1.PAMUKTA MÜNAVEBE	6
2.2.TÜRKİYEDE VE İLİMİZDE PAMUK ÜRETİMİ.....	7
3.SORUNLAR VE SORUNLARA NEDEN OLAN FAKTÖRLER, RİSKLER	7
4.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	8

Şenay Çayır BA

BİTKİSEL ÜRETİM PAYDAŞ DANIŞMA GRUBU
PAMUKDA MÜNAVEBE VE ALTARNATİF ÜRÜN RAPORU

1.1.GİRİŞ

Bakanlığımız ile Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) işbirliğinde “Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi” teknik işbirliği projesi pilot il olarak belirlenen ilimizde yürütülmektedir.

Proje kapsamında; Bakanlığımızın 07.12.2018 tarih ve 33735898-512-E.3627919 sayılı yazısı ile Tarımsal Yayım ve Danışmanlık İl Teknik Komitesi tarafından, İl Teknik Komitesi'nin altında paydaş danışma gruplarının oluşturulması istenmiştir. Söz konusu bakanlık yazısında “danışma grupları; konu ile ilgili çiftçilerin problem analizini yaparak tarımsal yayım ve danışmanlık ihtiyaçlarını değerlendirecek ve çiftçi eğitimi, tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetleri, kırsalda yaşayan kadınların yayım ve danışmanlık hizmetlerine erişimi ile ilgili tavsiye ve önerileri geliştirecektir.” denilmektedir.

Bakanlık yazısı gereği, 24.12.2018 tarihinde toplanan İl Teknik Komitesi tarafından üç paydaş danışma grubunun oluşturulmasına karar verilmiş, bu paydaş danışma gruplarından bir tanesi de Bitkisel Üretim Danışma Grubudur.

Grubumuz yaptığı toplantı ve istişareler sonucunda Şanlıurfa'da Bitkisel Üretim ile ilgili önemli sorunlardan biri olan “**Pamukta münavebe ve alternatif ürün**” konusunu ele almıştır.

Tarımsal üretimde münavebe(ekim nöbeti); aynı tarla üzerinde farklı kültür bitkilerinin belirli sıra dâhilinde birbirini takip edecek şekilde yetiştirilmesine denir. Ekim nöbeti, tarla tarımının organize edilmesinde üzerinde durulacak en önemli konulardan biridir. Ekim nöbetinde asıl amaç toprağın üretkenliğinin sürdürülebilmesi ve birim alandan elde edilen verimin artırılmasıdır.

Tarla tarımı yapan bir işletmenin karlı bir üretim yapabilmesi için en az 3-5 yıl gibi bir sürede hangi üretim dallarında ne miktarda üretim yapılacağını planlaması gerekir. Bu husus sadece tarımsal işletmeler düzeyinde kalmayıp, ülke düzeyinde hangi ürünün, yıllara göre ne miktarda üretileceğinin bilinmesi, ülke kalkınmasını planlama yönünden de gereklidir.

Bazı bitkiler uzun yıllar arka arkaya aynı tarlada ekildiklerinde verimleri büyük ölçüde düşer bunlara kendine katlanmaz (keten, pancar, yulaf, bezelye, kolza, ayçiçeği, haşhaş), bazı bitkiler ise arka arkaya aynı tarlada yetiştirildikleri takdirde verim azalması dar sınırlar içinde kalır bu bitkilere de kendine katlanır (mısır, bakla, soya fasulyesi, tütün, kenevir, çeltik) bitkiler denilir.

Kendine katlanmayan bir bitkinin aynı tarlaya ikinci kez ekilebilmesi için geçmesi gereken süreye ekim molası, ekim nöbetinde art arda gelen bitkilerden bir diğerinden önce

ekilen bitkiye ön bitki, sonra ekilen bitkiye de müteakip bitki ismi verilir. Bunların yanı sıra ön bitki, birinci, ikinci ve üçüncü müteakip bitki gibi kavramlarda kullanılır.

Ekim nöbeti iki grup altında toplanır.

a) Sabit ekim nöbeti: Bu ekim nöbeti sisteminde bitkiler düzenli bir sıra ile birbirini takip ederler ve belirli bir yılda ekim nöbeti tamamlanır.

Örneğin ülkemizin sahil şeridinde uygulanabilecek Pamuk-Buğday-Mısır-Fiğ+Yulaf; Pamuk-Buğday-Mısır-Fiğ+Yulaf sıralamasında olduğu gibi.

b) Değişken ekim nöbeti: Bu ekim nöbeti sisteminde bitkiler belirli bir sıra ile birbirini izler. Ancak yıllara göre değişkenlik gösterir. Ülkemizin sahil kuşağı için bir örnek verecek olursak; Karpuz-Buğday-Soya-Patates; Pamuk-Fiğ+Yulaf-Mısır (ana ürün)-Yonca (3-4 yıl) - Pamuk.

Ekim nöbeti uygulamaları ile toprağın organik maddesi arttırılarak toprağın daha fazla su tutması sağlanmakta, toprağın verimliliği yükseltilmekte, sonuçta da kültür bitkileri için daha elverişli ortamlar yaratılmaktadır.

Çok su isteyen ve çok besin maddesi kaldıran bitkilerin arka arkaya getirilmemelerine özen gösterilmelidir.

Bitkilerin Uyuşumu: Bazı bitkiler uzun yıllar arka arkaya mono kültür şeklinde yetiştirildiklerinde verimlerini büyük ölçüde düşürürler.

Kendine katlanmayan bitkilerin arka arkaya yetiştirilmeleri sakıncalıdır. Bazı bitkiler mono kültür yetiştirildiğinde verim azalışı dar sınırlar içinde kalır. Böyle bitkilere kendine katlanmaz bitkiler denir. Kendine katlanmayan bitkilerin arka arkaya yetiştirilmeleri sakıncalıdır. Bazı bitkiler mono kültür yetiştirildiğinde verim azalışı dar sınırlar içinde kalır. Böyle bitkilere kendine katlanan bitkiler denir. Bir kısım bitkilerde bu iki uç arasında yer alır.

Kendine katlanmayan bir bitkinin aynı araziye ikinci kez gelebilmesi için aradan geçmesi gereken süreye "ekim molası" denir.

Bazı değişik bitki türlerinin arka arkaya yetiştirilmesi sakıncalıdır. Ekim nöbetinde birinci yıl yetiştirilen bitkiye "ön bitki" ikinci yıl yetiştirilen bitkiye "art bitki" denir.

Bir bölgede uygulanacak ekim nöbeti sistemine birçok faktör etki eder. Bunlar;

1. Bölgenin iklim durumu,
2. Arazinin toprak yapısı,
3. Sulama olanakları,
4. Yetiştirilebilecek bitki türleri,
5. Yabancı ot, hastalık ve zararlıların yayılma durumu,
6. Ulaşım, depolama ve pazarlama gibi ekonomik koşullar.

Topraktaki Besin Maddelerinin Korunması ve Artırılması

Uzun yıllar, belirli bitkilerin yetiştirilmesi ile toprak yapısı kötüleşmekte erozyon zararları artmakta, toprak verimliliğinde genel bir azalma görülmektedir. Ekim nöbetinde, besin maddelerinin birikmesini sağlayan bitkiler ile çok besin maddesi tüketen bitkiler ardı ardına getirilerek toprağın sömürülmesi önlenmekte, topraktaki bitki besin maddelerinin daha etkin kullanılması sağlanmaktadır. Ayrıca, ekim nöbetine alınan baklagil familyasına ait bitkilerin köklerinde azot fikse edilmesi nedeniyle topraktaki azot rezervi arttırılır.

Hastalık ve zararlılarla mücadele

Aynı arazide üst üste yetiştirilen kültür bitkileri ile toprakta belirli hastalık ve zararlılar katlamalı oranlarda (%) çoğalır. Bu durum toprakların sağlıklı, dolayısıyla da verimsiz olmasına neden olur.

Yabancı ot mücadelesi

Ekim nöbetinde yer alan bitkilerin, yabancı otlara gösterdikleri rekabet gücü ile yetiştirme esnasında kültür bitkisine uygulanan fiziksel önlemler yabancı ot kontrolünde ekim nöbetinin önemini arttırır.

Yetiştirme periyodunda iş gücünün, üniform dağılımının sağlanması

Ekim nöbetinde yer alan bitkilerin belirli zaman periyotlarında yoğunlaşan işgücü yığılmaları, minimum seviyeye düşürülmüştür. Yıl içinde düzenli bir çalışma sağlanırken, değişik zamanlarda yapılan ekim, bakım, hasat, harman gibi işlemler verimli bir şekilde aksamadan uygulanmaktadır.

Toprak erozyonunun azaltılması

Bitkisel özellikleri farklı yapıda olan bitkilerin yetiştirildiği tarımsal arazilerde toprak aşınımı oldukça düşük seviyelerdedir. Yağışların ve rüzgârların etkileri sonucu oluşan erozyon ile toprak kayıplarında artma, su tutma kapasitesinde azalma, toprak yapısında bozulmalar meydana gelmektedir. Erozyona uğrayan topraklarda bitkiler için gerekli besin maddeleri azaldığından. Verimlilik düşer, tarım arazisi çoraklaşır. Ekim nöbeti, suyun toprağa sızma derecesini arttırır. Bu durum, yüzey akışından doğan erozyonu önlediği gibi, suyun toprakta depolanmasına neden olur.

Toprak yorgunluğunun belli başlı nedenleri olarak şunlar gösterilebilir.

- Besin maddesi noksanlığı ve toprağın belirli bir mikro besin maddesince fakirleşmesi.
- Toprakta nematod ve diğer hastalık ve zararlıların sıklıklarının artması
- Toprakta belirli mikroorganizma türlerinin birden bire çoğalması ve böylece toprağın biyolojik dengesinin bozulması.
- Bitkilerin çeşitli toksinler salgılaması veya ayrışma sonunda toksik etkili maddelerin açığa çıkması.

Beklenmeyen olumsuz çevre ve pazar koşulları karşısında bitkisel üretimde ortaya çıkabilecek risklerin azaltılması

Tarımsal üretim geniş ölçüde doğal çevre koşullarının etkisi altındadır. Üretici, doğal koşulların elverdiği oranlarda iş gücü ve sermaye kullanarak üretimde bulunur. Doğal üretim koşulları ve pazar koşulları ne kadar uygun olursa, elde edilen gelir o kadar yüksek olacaktır. Ekim nöbetinde aynı yıl yetiştirilen kültür bitkileri, beklenmeyen olumsuz çevre ve pazar koşullarından farklı seviyelerde etkilendiğinden meydana gelebilecek zarar minimum seviyede olacaktır. Yetiştirilen bir üründen kazanç sağlanmasına karşın, olumsuz çevre ve pazar koşulundan etkilenen diğer üründen zarar edilir. Ekim nöbetinde yer alan ürünlerin çeşitli olmasının bir başka yararı da tutarsız pazar koşullarına karşı seçenek sunmasıdır. Üretilen ürün, yeterli fiyatla satılmaz ise üretici için bir hedef olmaktan çıkar. Sonuçta, ekim nöbeti uygulamaları ile bitkisel üretimde ortaya çıkabilecek risklerin belirli oranlarda azaltılmasını sağlamak mümkün olur. İşletmede aynı yıl çeşitli ürünlerin yetiştirilmesi, üreticiye güvence yaratmış olur.

Ekim Nöbeti Uygulamaları ve Bazı Örnekler

Ekim nöbeti uygulamalarına başlarken, mevcut tarım arazisi, kontrolleri kolay birbirine eşit büyük parçalara(tarlalara) ayrılır. İşletmenin büyüklüğüne göre parça sayısı ve büyüklüğü değişir. Her tarla veya parça bir yetiştirme döneminde yetiştirilecek olan bir ürünü belirler. İşletmede bir yetiştirme döneminde tarla sayısı kadar ürün çeşidi bulunur.

Ülkemizde çok farklı ekolojik bölgeler bulunduğu için standart olarak uygulanabilecek ekim nöbeti örnekleri yoktur. Ancak belirli çevre koşulları benzerlik gösteren bölgelerde uygulanabilecek ekim nöbeti örnekleri vardır:

Ekim nöbeti örneği

Ege, Akdeniz, Güneydoğu Anadolu Bölgelerimizde pamuğun ana ürün olması durumunda, iki yılda üç ürün alma olanaktan mevcuttur. Pamuk-(Buğday+Mısır+Ayçiçeği), Pamuk-(Buğday+Susam), Pamuk-(buğday+Yerfıstığı), Pamuk (Buğday+Soya/Ayçiçeği). Pamuk-(Patates+Mısır), Pamuk-(Patates+Susam), Pamuk-(Patates+Yerfıstığı, Pamuk- (Patates+Soya) ile Pamuk-(kışık ara ürün yem bitkisi fiğ veya yemlik kolza+Soya / Mısır) gibi üçlü ekim nöbetleri uygulanabilir.

Bu raporda Ekim Nöbeti • Prof. Dr. Necmi İŞLER • Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi • Tarla Bitkileri Bölümü, Hatay,Türkiye ,İstatistik Enstitüsü Kurumu Başkanlığı Verileri(TÜİK), GAP Bölgesinde Sürdürülebilir Tarım İçin Ekim Nöbeti Sistemleri Yrd. Doç.Dr. Gülşah Bengisu Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü, Şanlıurfa, Türkiye’de Yem Bitkileri Arz Açığına Yönelik Çözüm Önerileri Umud GÜL Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı ve Şanlıurfa Tarım ve Orman İl Müdürlüğü verileri ve Hayati ŞEKER Ziraat Yüksek Mühendisi; Yem Bitkileri Yetiştiriciliği isimli kaynaklardan faydalanılmıştır.

2.TÜRKİYEDE VE İLİMİZDE MEVCUT DURUM

İlimiz arazi dağılımı bakımından; Türkiye’deki toplam tarım alanının %4,9’una sahip olup, Konya ve Ankara’dan sonra Üçüncüsüradadır.

2018 yılında Ülkemizin;

Pamuk üretiminin% 40’ ı

Buğday üretiminin% 4’ü

Mercimek üretiminin% 23’ü

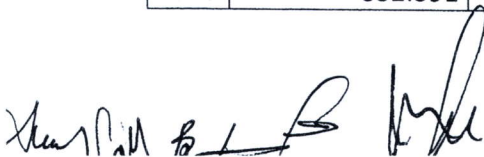
Arpa üretiminin % 5’ i

Mısır üretiminin % 4’ ü

Antep Fıstığı üretiminin % 42’si ilimizde üretilmektedir.

Türkiye ve Şanlıurfa İline Ait Yıllara Göre Pamuk Ekiliş Ve Üretim Miktarları(TÜİK)

	Şanlıurfa	Türkiye	Şanlıurfa	Türkiye
Yıllar	Üretim Miktar(ton)	Üretim Miktarı (ton)	Ekilen Alan(da)	Ekilen Alan(da)
2010	862.256	2.150.000	2.052.023	4.806.500
2011	970.771	2.580.000	2.096.688	5.420.000
2012	953.246	2320000	2.067.928	4.884.963
2013	948.464	2250000	2.033.195	4.508.900
2014	1.022.213	2350000	2.183.733	4.681.429
2015	916.298	2050000	2.060.353	4.340.134
2016	852.391	2100000	1.802.857	4.160.098

2017	1.028.315	2450000	2.236.785	5.018.534
2018	1.027.625	2570000	2.314.303	5.186.342

Şanlıurfa GAP kapsamında sulamaya açılan Harran ve Suruç ovaları ile pamuk üretiminde önemli bir merkez haline geldi. Bu nedenle Türkiye’de pamuk üretimi en çok Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nden gerçekleştirilmektedir. Aydın, Hatay, Diyarbakır ve Adana’da yapılan pamuk üretiminin toplamı, yaklaşık olarak Şanlıurfa’daki üretim kadar olmuştur.

Şanlıurfa ili ve İlçelerinde Pamuk Ekiliş ve Miktarları(TÜİK)

	2018 Tarla(TÜİK)		
	Ekilen Alan	Hasat Edilen Alan	Üretim Miktarı
ŞANLIURFA (Toplam)	2.624.074	2.624.074	1.182.969
AKÇAKALE (Toplam)	420.115	420.115	187.791
Pamuk(Kütlü) 1.ekiliş	420.115	420.115	187.791
BİRECİK (Toplam)	0	0	0
Pamuk(Kütlü) 1.ekiliş	0	0	0
BOZOVA (Toplam)	101.882	101.882	44.624
Pamuk(Kütlü) 1.ekiliş	101.882	101.882	44.624
CEYLANPINAR (Toplam)	85.977	85.977	38.776
Pamuk(Kütlü) 1.ekiliş	85.977	85.977	38.776
EYYÜBÜYE (Toplam)	400.000	400.000	188.800
Pamuk(Kütlü) 1.ekiliş	400.000	400.000	188.800
HALİLİYE (Toplam)	339.500	339.500	150.059
Pamuk(Kütlü) 1.ekiliş	339.500	339.500	150.059
HARRAN (Toplam)	402.958	402.958	174.078
Pamuk(Kütlü) 1.ekiliş	402.958	402.958	174.078
HİLVAN (Toplam)	64.178	64.178	26.634
Pamuk(Kütlü) 1.ekiliş	64.178	64.178	26.634
KARAKÖPRÜ (Toplam)	38.039	38.039	16.357
Pamuk(Kütlü) 1.ekiliş	38.039	38.039	16.357
SİVEREK (Toplam)	199.302	199.302	90.284
Pamuk(Kütlü) 1.ekiliş	199.302	199.302	90.284
SURUÇ (Toplam)	232.123	232.123	102.366
Pamuk(Kütlü) 1.ekiliş	232.123	232.123	102.366
VİRANŞEHİR (Toplam)	340.000	340.000	163.200
Pamuk(Kütlü) 1.ekiliş	340.000	340.000	163.200

Şanlıurfa ilinde ekimi yapılan tarla bitkileri ve ekiliş alanları(Kaynak Tarım ve Orman Bakanlığı Çiççi Kayıt Sistemi 2018)

Tarla Bitkileri	DA	Tarla Bitkileri	DA
ACUR	197,806	MELİSSA	88
ADAÇAYI	5	MERCANKÖŞK	34,614

Handwritten signatures and initials

ARPA	571875,39	MERCİMEK	1301904,999
ASPIR	1138,199	MISIR	488180,107
AYÇİÇEĞİ	9778,825	NADAS	43519,065
BAKLA	10	NANE	49,295
BEZELYE	23340,421	NOHUT	59709,988
BİBER	8544,772	PAMUK	2771983,77
BUĞDAY	1847651	PAPATYA	5
BURÇAK	191,316	PATATES	1478,072
ÇAYIR OTU	7	PATLICAN	331,552
ÇELTİK	2566,637	REZENE	5
ŞANLIURFA-DARI	72,692	ROZMARİN (Biberiye)	4,91
DOMATES	675,393	RYEGRASS (SÜT OTU)	49,111
FASULYE	304,28	SARMISAK (KURU)	3615,125
FESLEĞEN(REYHAN)	5	SİLAJLIK MISIR	2731,859
FİĞ	35972,422	SOĞAN (KURU)	889,664
GÜL (KESME ÇİÇEK)	22,736	SORGUM	132,698
HIYAR	102,823	SOYA	10845,573
ISIRGAN OTU	5	SUDAN OTU	0,142
KABAK	73,988	SUSAM	2821,527
KARPUZ	1775,001	SÜS BİTKİSİ	37,974
Kavaklık	53,723	ŞEKER PANCARI	847,173
KAVUN	994,8	TARHUN	143
KEKİK	50,284	TRİTİKALE	276,04
KİMYON	2970,217	ÜÇGÜL (ÇAYIR ÜÇGÜLÜ)	184,058
KİNOA	3,8	YEM BEZELYESİ	13328,996
LALE	73,978	YONCA	41861,936
MARUL (AYSBERG)	14,912		

Resmi Gazete'de 17 Eylül 2017 tarihinde yayımlanan tebliğ ile bitkisel üretim desteklerinde münavebe şartı getirilmiştir. Ancak çiftçinin mağdur olmaması için 8 Haziran'da tebliğde değişiklik yapılarak münavebe şartı bir yıl uzatılmıştır. 2018 üretim yılından itibaren geçerli olan münavebe şartına göre, örtüaltı üretimler ve çeltik hariç olmak üzere bir parselde aynı tek yıllık bitkinin arka arkaya üç kez ekilmesi durumunda üçüncü üretim için destek ödemesi yapılmayacaktır.

3.SORUNLAR VE SORUNLARA NEDEN OLAN FAKTÖRLER, RİSKLER

Münavebe yapılmadığı takdirde;

Topraktaki Besin Maddelerinin Korunamaması ve Azalması

Hastalık ve zararlı popülasyonunda artma

Yabancı ot da çoğalma

Yetiştirme periyodunda iş gücünün, üniform dağılımının sağlanamaması

Toprak erozyonunun artması

Gibi problemler ortaya çıkmaktadır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi sulu koşullarında, halen sürekli pamuk yetiştiriciliği oldukça yaygındır. Bu durum, bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Pamuk tarımının yeni başladığı alanlarda hiç pestisit kullanılmadan üretim yapılırken, günümüzde iki veya üç defa pestisit kullanılmaya başlanmıştır. Uzun süredir pamuk tarımı yapılan alanlarda çökerten ve solgunluk hastalığı oldukça yayılmıştır. Toprak kökenli hastalıkların yaygın olduğu alanlarda pamuk ve konukçu olabilecek diğer ürünlerin yetiştiriciliğine ara vermek bir zorunluluk haline gelmiştir.

Gelecekte pamuk ve buğday, ekim nöbeti sistemlerinin önemli ürünleri durumuna gelecektir. Nitekim, bazı alanlarda pamuk/buğday şeklindeki ekim nöbeti sistemleri yaygınlık göstermektedir. Buğday ve diğer kışlık hububatın yetiştirildiği yılda, tarım arazileri kısmen dinlenmektedir. Ancak ikinci ürün olarak yetiştirilecek mısır, sorgum ve ayçiçeği yoğun gübreleme ve daha fazla sulama gereksinimi nedeniyle toprak özelliklerinde olumsuz gelişmelere neden olacaklardır. Bu nedenle, anılan ürünlerden sonra, kışlık ara ürün olarak kışlık tek yıllık baklagillerin yetiştirilip, izleyen ilkbaharda yeşil gübre olarak toprağa karıştırılmasında yarar vardır. Buğday ve arpa gibi kışlık ana ürünlerden sonra soya, börülce ve fasulye gibi baklagillerin, mercimek, nohut, bakla ve kolza gibi ana ürünlerden sonra ise ikinci ürün olarak mısır, sorgum ve ayçiçeği gibi topraktan fazla miktarda besin kaldıran ürünler tercih edilmelidir. Yabancı otlamanın artması ciddi problemler oluşturmaktadır. Yabancı ot ilaçlarının kullanımı, ekim sırası içerisinde yer alan ürünlerin çimlenme ve kök gelişimleri üzerinde (kalıntılarıyla) olumsuz etkiler yapmaktadır. Yonca, çayır üçgülü, çayır düğmesi ve çok biçimli geçici çayır tesisleri yabancı otlanmayı azaltan en önemli ekim nöbeti unsurlarıdır. Bitkisel özellikleri farklı yapıda olan bitkilerin yetiştirildiği tarımsal arazilerde toprak aşınımı oldukça düşük seviyelerdedir. Yağışların ve rüzgarların etkileri sonucu oluşan erozyon ile toprak kayıplarında artma, su tutma kapasitesinde azalma, toprak yapısında bozulmalar meydana gelmektedir. Erozyona uğrayan topraklarda bitkiler için gerekli besin maddeleri azaldığından, verimlilik düşer, tarım arazisi çoraklaşır. Ekim nöbeti, suyun toprağa sızma derecesini artırır. Bu durum, yüzey akışından doğan erozyonu önlediği gibi, suyun toprakta depolanmasına neden olur. Sulanan alanlarda, aşırı ve bilinçsiz sulama nedeniyle ortaya çıkabilecek en önemli sorun, toprak tuzluluğudur. Drenaj probleminin görüldüğü Harran Ovasının güney kesimlerinde başlayan tuzlulaşma ve çoraklaşma, gerçekte aşırı ve bilinçsiz sulama sonucu ortaya çıkmıştır. Bu tür alanlarda, sulamasız olarak kışlık arpa veya yüksek otlak ayrığı, otlak ayrığı gibi tuza dayanıklı buğdaygil yem bitkileri yetiştirilmeli, zaman zaman çiftlik gübresi takviyesi yapılmalıdır.

4. SONUÇVE ÖNERİLER

Güneydoğu Anadolu Bölgesi sulu koşullarında, aşırı ve bilinçsiz sulama, mono kültür tarım ve yoğun gübre kullanımı, gelecekte önemli toprak ve bitki koruma sorunlarına neden olacaktır. Mevcut tarım alanlarından daha uzun süre yararlanmak ve verimlilik düzeylerini yüksek düzeyde tutmak için mutlak surette planlı ve koruyucu ekim nöbeti sistemlerinin uygulanması gerekmektedir.

Sürdürülebilir tarım için günümüzde en fazla üzerinde durulan biyolojik tarım sistemlerinin devreye sokulması, mevcut bilgi birikimi ve pazarlama koşullarından dolayı zordur. Bu nedenle, toprak özelliklerini iyileştiren, toprak organik maddesini ve azot içeriğini artıran baklagil ve buğdaygil yem bitkilerine ekim nöbeti sistemlerinde daha fazla yer verilmelidir. Adaptasyon çalışmaları da dikkate alındığında; pamuğun iki veya üç yılda bir ekim nöbetine alınması, pamuk ekiminden önceki kışlık ara ürün sezonunda toprak özelliklerini iyileştiren kışlık tek yıllık baklagil yem bitkilerine yer verilmesi gerekmektedir.

Geniş yapraklıları konukçu olarak kullanan hastalık ve zararlıların arttığı alanlarda, buğdaygillerin ekim nöbetine alınmasında yarar vardır.

Bu nedenlerle, öncelikle hayvanların çok iyi ve kaliteli yemlerle beslenerek hayvansal ürünlerin verim ve kalitesinin artırılması gerekmektedir. Nitekim yapılan araştırmalarda çiftçi şartlarında hayvanların üstün kaliteli yem bitkileri ile beslenmesi durumunda verimlerinin en az iki kat artırılabilirdiği tespit edilmiştir. Hayvancılıkla uğraşan işletmelerin, hayvan beslemede kullanacakları kaba yemleri kendi işletmelerinde üretmeleri, kârlı bir yetiştiricilik için esastır. Geviş getiren hayvanların selülozca zengin kaba yemleri değerlendirme yetenekleri, kaliteli ve ucuz kaba yem sağlayan yem bitkileri kültürünün önemini artırmıştır. Kaba yemin bol, nitelikli ve ucuz olması, daha pahalı olan yoğun yemlerin kullanımını azaltmakta ve işletmelerde ekonomik kazanç sağlamaktadır.

Çiftçilerimiz yem bitkisi ekimi yaptığı zaman hem yem bitkisinin desteğini alacak hem de pamuğunu mayıs ayı sonuna kadar ekmesi halinde, bunu birinci ürün olarak değerlendirip desteklemesini alacak ve herhangi bir kaybı olmayacaktır. Bunun yanında yem bitkisi toprağa aynı zaman da azot kazandıran bir bitki. Özellikle son yıllarda pamukta çok ciddi gübre tüketimi söz konusu ve bu nedenle topraklarımızızaşırı gübreden zarar görüyor. Yem bitkisinin toprağa kazandırdığı azot sayesinde pamuk üreticisinin kullandığı gübre miktarında azalacaktır. Bunun yanında hayvancılığın gelişmesiyle, hayvan gübresi kullanmaya başlayacak, böylece daha kaliteli, daha sağlıklı ürün üretilmesine vesile olunacaktır.

Çizelge 11. Farklı Ekim Nöbetinde Mevsimlere Göre Bitkilerin Sıralanışı (Çukurova bölgesinde)

Ekim Nöbeti Sistemi	Kış		Yaz		Kış		Yaz	
	Kış	Yaz	Kış	Yaz	Kış	Yaz	Kış	Yaz
1.	Boş	Pamuk	Boş	Pamuk	Boş	Pamuk	Boş	Pamuk
2.	Fiğ/Yul.	Pamuk	Fiğ/Yul.	Pamuk	Fiğ/Yul.	Pamuk	Fiğ/Yul.	Pamuk
3.	Patates	Pamuk	Patates	Pamuk	Patates	Pamuk	Patates	Pamuk
4.	Buğday	Boş	Boş	Pamuk	Buğday	Boş	boş	Pamuk
5.	Buğday	Susam	Fiğ/Yul.	Pamuk	Buğday	Susam	Fiğ/Yul.	Pamuk
6.	Buğday	Yerfıstığı	Kolza	Pamuk	Buğday	Yerfıstığı	Kolza	Pamuk
7.	Buğday	Soya	Boş	Pamuk	Buğday	Soya	Boş	Pamuk
8.	Buğday	Mısır	Boş	Pamuk	Buğday	Mısır	Boş	Pamuk

Özellikle pamuk gibi destek ödemesi yüksek olan ürünlerin arka arkaya her yıl ekilmesi, toprak yapısını bozarken, sulama alanında şebekelerinde kontrolü de sağlanamamaktadır. Bakanlık, toprağın fiziksel, kimyasal ve biyolojik yapısının korunması, ürün deseninin çoğaltılması ve topraktaki organik madde miktarının artırılması için bitkisel üretimde münavebe şartını getirmiştir.

Münavebe şartının önemi açısından Güneydoğu Anadolu Bölgesi örnek gösteriliyor. Bu bölgenin en kaliteli makarnalık buğday ekim alanı olmasına rağmen destek miktarının

yüksek olmasından dolayı çiftçi her yıl pamuk ekmektedir, bitkisel üretim desteklerinde getirilen münavebe şartı hem toprak yapısını koruyacak hem de ülkenin ihtiyacı olan ürünlerin ekiminin artması sağlanacaktır. Sulu tarım koşullarında ekim nöbetine girecek pamuk üreticisinin buğdaya ödenen destek primlerinin artırılarak yönlendirilme sağlanabilir.

Diğer taraftan iki yıl pamuk şartına takılan çiftçilerimizin Arpa+Mısır+Yem bitkisi ardından pamuk ekimi yapması hem destekleme hemde toprak açısından çiftçi için kazanımlar içermektedir. Ayrıca D.S.İ ve sulama birliklerinin gerekli tedbirleri almaları ve yem bitkileri ekiminden önceki bir su planlaması verimi artıracaktır. Tarım ve Orman Bakanlığının üçüncü yılında pamuk ekmeyen çiftçilere pamuk primini telafi edecek şekilde **münavebe primi desteklemesi ödemesi** hem toprağı hemde çiftçiyi bu sıkıntıdan kurtaracaktır. Sorunun çözümüne yönelik diğer bir husus 3.yıla takılan çiftçilerin Arpa+Mısır şeklinde ekim nöbeti uygulamaları halinde desteklemeden kaynaklanan kayıplarını münavebe primi ödemesiyle telafi edecek çözümler bulunmalıdır.

Tarım ve Orman Bakanlığı; havza bazlı üretim modelini esas alarak Şanlıurfa merkez ve ilçelerini kendi aralarında nöbete sokarak pamuk üretimini bir defadan durdurmamış olacaktır. **Münavebe sistemine kademeli geçiş** sağlanacaktır. Bu sayede Ülkemiz pamuk üretiminde %42 payı olan Şanlıurfa ilinin, Pamuk da düşecek üretimini yıllara yayıpani üretimazalmasından kaçınılmış olacaktır.

Bitkisel üretim desteklerine getirilen münavebe şartında şu önemli ayrıntının gözlerden kaçırılmaması gerekiyor. Bakanlık çiftçiyi hem münavebeye yönlendirmek hemde hayvancılıkta yem açığının kapatılması için önemli bir uygulamayı başlattı. Buna göre pamuk, mısır ve ayçiçeğı gibi bitki gelişim süresi en fazla 6 ay olan ürünlerde aynı yıl boş kalan dönem için yem bitkisi ekilmesi durumunda münavebe şartı uygulanmış olacak ve ana ürün desteğinde herhangi bir düşme olmayacaktır. Bu şekilde aynı yıl iki ürün alınmış olacak ve sadece 2.7milyon dekarın üzerinde olan pamuk ekim alanlarında 5 milyon tonun üzerinde kaliteli kaba yem üretimi yapılarak hayvancılığın ihtiyacı karşılanmış olacaktır.

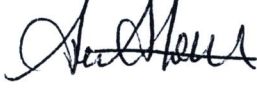
Şanlıurfa ilinde uygulanmasına başlanan ‘‘Kaba Yem Projesi’’ bu konuda en iyi örnektir. Hem bölgemizde hayvancılığın yaygınlaşmasına katkı sağlamış ayrıca hayvancılığın ihtiyacı olan kaliteli kaba yem ihtiyacı karşılanmış olmaktadır. Baklagil yem bitkilerinin fayda bilinci yayımcılar tarafından çiftçilere anlatılmalıdır.

Sonuç olarak; yurdumuzda doğal yem kaynakları verimsiz ve taşıyabileceğinden fazla miktarda hayvanla, aşırı şekilde otlatılmaktadır. Başta; yetersiz beslenme nedeniyle, hayvanlarımızın verimleri çok düşük kalmaktadır. Ülkemizde yem bitkisi ekim alanı çok azdır. İşte tüm bu problemlerin çözümü için Alternatif yem bitkileri yetiştiriciliğine gereken önem verilerek Üniversite ve Araştırma Enstitüleri tarafından belirlenen maliyetlerin yayımcılar aracılığıyla çiftçilerimize pamuk ile alternatif ürünlerin ekim nöbetine sokulması için eğitim-yayım çalışmalarında ağırlık verilerek ülkemiz tarımına ve hayvancılığına gerekli katma değeri ivedi olarak kazandırılmalıdır.

Yukarı da bahsedilen konularla ilgili Yayımcılara Araştırma Enstitüsü veya Üniversitedeki uzmanlar tarafından Hizmetiçi eğitimler verilerek. Yayımcıların çiftçilere bu konuda eğitim, toplantı, tarla günü, demonstrasyon gibi faaliyetler yapması sağlanmalıdır. Ayrıca Afiş Broşür, liflet çiftçi mektupları gibi yayım materyalleri ile yayım çalışmaları yapılmalıdır.

İş bu rapor tarafımızdan İl Teknik Komitesine sunulmak üzere hazırlanarak imza altına alınmıştır.

Başkan
Abdurrahman ALAY

Üye
ALİ İLKHAN

Üye
Dr.Öğr.Gör.Gönül SEVİNÇ

Üye
Hasan Yılmaztekin

Üye
Kerem AKDOĞAN

Üye
Mehmet ŞAKA

Üye
Pelin Dölek EKİNCİ

Üye
Hıdır İNAN

Üye
Tuba ÇİFTÇİ

Üye
Mahmut İBRAHİMPAŞA

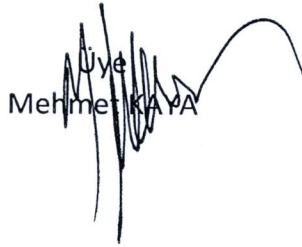
Üye
BİRGÜL GERGERLİ

Üye
M.Galip GAZANFER

Üye
Mehmet KAYA

Üye
Fuat GÖMÜK

Üye
İsmail FELHAN

Üye
Elif Yokuş KILIÇ